

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง สิทธิการรับรู้ข่าวสารทางราชการของสื่อมวลชนไทย มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาถึง เสรีภาพของสื่อมวลชนเป็นพื้นฐาน เพื่อหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกลไกของรัฐบาลสมัยต่าง ๆ และบทบาทของ สื่อมวลชนที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเพื่อนำมาเผยแพร่แก่ประชาชน รวมถึงมาตรการควบคุมและป้องกัน สิทธิการรับรู้ข่าวสารของประชาชนหรือสิทธิรับรู้ตนเอง ทั้งนี้ศึกษาวิจัยเสรีภาพก่อนเพราะเป็นสิ่งจำเป็น สำหรับสื่อมวลชน ถ้าปราศจากเสรีภาพสื่อมวลชนคงเป็นเพียงกระบอกเสียงของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่ สามารถรักษาบทบาทเพื่อสังคม เพื่อมวลชนหรือตรวจสอบรัฐบาลได้ การศึกษาวิจัยมองแง่บทบาทสื่อมวลชนและกฎหมายเกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน โดยการวิจัยเป็นการวิจัยจากเอกสารจากแหล่งต่าง ๆ และวิเคราะห์ ด้วยการพรรณาคความ ซึ่งการศึกษาวิเคราะห์ที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้น นำมาสู่ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

กล่าวโดยรวมของผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า สิทธิการรับรู้ข่าวสารทางราชการของสื่อมวลชนไทยหาก พิจารณาทางทฤษฎีอำนาจนิยมที่เน้นด้านรัฐบาลเป็นหลัก สิทธิดังกล่าวมีน้อยตามเสถียรภาพของรัฐบาล มี แนวโน้มที่รัฐบาลคงใช้อำนาจทางการเมืองและกฎหมายต่อประชาชนและสื่อมวลชน หากพิจารณาทฤษฎี เสรีนิยม สื่อมวลชนไทยเปรียบเทียบกับกลุ่มประเทศเอเชียก็นับว่ามีเสรีภาพและสามารถเข้าถึงแหล่งข่าว ของทางราชการบางครั้งเกินขอบเขตก้าวล้ำไปในเรื่องส่วนตัวจนเกิดปัญหาขัดแย้งโจมตีกล่าวหาระหว่าง รัฐบาลกับสื่อมวลชนทุกยุคทุกสมัยและไม่สามารถปรับใช้ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมกับสื่อมวลชน ไทยที่มักจะถูกแทรกแซงจากทุนนิยมและการเมือง จนเป็นเหตุก่อกวนแก่งัดผู้ประกอบอาชีพนักข่าวอยู่บ่อย ๆ ดังนั้นควรมีพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารราชการ

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน ปัจจุบันมีมากทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งกรณีทั่วไปและพิเศษ หรือเฉพาะเป็นกฎหมายที่คุ้มครอง ควบคุม ป้องกัน บังคับมิให้กระทำและกระทำ

ผลวิจัยสิทธิการรับรู้ข่าวสารของประชาชน เป็นปัจจัยหนึ่งในเสรีภาพและได้รับการรับรองไว้ใน กฎหมาย เมื่อประชาชนได้รับสิทธิดังกล่าวก็เสมือนสื่อมวลชนได้รับด้วยในฐานะเป็น “ตัวแทน” หรือ “สื่อ กลาง” ระหว่าง “รัฐ” กับ “ประชาชน” ซึ่งจากการวิจัยกรณีประเทศไทยสื่อมวลชนของไทยจะไม่ใช่ไป ตามหลักการข้างต้น เนื่องจากแนวทางปฏิบัติของรัฐที่แตกต่างกัน ดังนั้นสิทธิการรับรู้ข่าวสารทางราชการของ สื่อมวลชนจึงขึ้นกับคุณภาพแห่งอำนาจนิยม เสรีนิยม และความรับผิดชอบต่อสังคมระหว่างรัฐบาลกับสื่อ

มวลชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารราชการเพื่อนำมาเผยแพร่แก่ประชาชนอย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และแม่นยำ

ปรากฏปัญหาอุปสรรคที่ปิดกั้นเสรีภาพของสื่อมวลชน อันเนื่องจากการใช้กฎหมายระเบียบข้อบังคับของรัฐที่ใช้ถ้อยคำคลุมเคลือยากแก่การตีความให้ชัดเจน นับแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในอดีต จนถึงปัจจุบัน (2475 - 2538) ให้การรับรองสิทธิพื้นฐาน แต่ทว่ายังมีกฎหมายอื่น ๆ อีกเช่น กฎหมายอาญา กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นต้น ที่มีลักษณะ “ห้าม” แม้แต่กฎหมายการพิมพ์ก็ยังไม่เกื้อกูลต่อการใช้สิทธิเข้าถึงข้อมูลข่าวสารราชการได้ นอกจากนี้ยังระเบียบและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อ้าง “ความลับทางราชการ” เพราะเจ้าหน้าที่เหล่านั้นยังมีกฎหมายข้าราชการพลเรือน หรือระเบียบว่าด้วยการรักษาความปลอดภัย ที่สามารถดำเนินการทางวินัยและลดความก้าวหน้าของเจ้าหน้าที่เหล่านั้นได้

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารราชการ พ.ศ.2540 เป็นการปฏิรูประบบบริหารและพัฒนาระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญและศาลปกครอง ตลอดจนสังคมไทยให้ตื่นตัวต่อการรับรู้ และพัฒนาองค์กรตรวจสอบฝ่ายบริหาร แม้นักสื่อสารมวลชนบางคนมองว่า เป็นการจำกัดสิทธิการรับรู้ข่าวสารของประชาชน และกำหนดโทษข้าราชการที่เปิดเผยความลับ ในขณะที่สื่อมวลชนส่วนหนึ่งยังขาดความรับผิดชอบต่อสังคม การใช้ทฤษฎีอำนาจนิยม เสรีนิยม และความรับผิดชอบต่อสังคมจึงไม่สมบูรณ์ เป็นการบังคับใช้บางส่วนของทฤษฎี ในแง่กฎหมายรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพสื่อมวลชนกฎหมายรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ.2492 และ พ.ศ. 2517 เป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2534 และ พ.ศ.2538 ทันทสมัยยิ่งขึ้น เป็นวิวัฒนาการของกฎหมายรัฐธรรมนูญและหลักประกันคุ้มครองป้องกันเสรีภาพสื่อมวลชน

สรุปผลการวิจัย

1. ฝ่ายอำนาจรัฐกับฝ่ายสื่อมวลชนยังมีการต่อสู้กัน เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตย พ.ศ.2475 นานมาแล้วและมีรัฐธรรมนูญรับรองสิทธิพื้นฐานของประชาชนในการแสดงความคิดเห็น พูด เขียน โฆษณาก็ตาม แต่บางยุคสมัยก็ใช้กฎหมายเฉพาะหรือเกี่ยวข้องโดยตรงหรืออ้อมมาดำเนินการควบคุมสื่อมวลชน โดยเฉพาะในภาวะวิกฤตการณ์ทางการเมือง เช่น สั่งปิดโรงพิมพ์ ถูกเซ็นเซอร์ข่าว ถูกจับดำเนินคดีทางการเมือง เป็นต้น ดังนั้นประเด็นสำคัญ คือ อำนาจเบ็ดเสร็จตามกฎหมายอำนาจนิยมยังคงมีอยู่และสกัดกั้นการใช้เสรีภาพของสื่อมวลชน มีผลกระทบต่อการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนไทยมีระดับหนึ่ง แต่ไม่น่าพอใจเมื่อเปรียบเทียบกับนานาประเทศและความสมบูรณ์ยังต่ำกว่าหลักสากล บางสมัยแสดงออกถึงแนวทางเสรีนิยม อิสระเสรีให้สื่อมวลชนสามารถวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลได้เต็มที่ สุดท้ายแล้วความคิดในระบบราชการของเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้สื่อมวลชนไม่สามารถแสวงหา

ความจริงได้และก็ไม่อาจหาข้อเท็จจริงเสนอต่อประชาชน

3. สภาพการใช้เสรีภาพของสื่อมวลชนเท่าที่ผ่านมายังมีปัญหาอุปสรรคมากและหลากหลายปัญหาแต่มีความพยายามจากฝ่ายต่าง ๆ ทั้งแวดวงวิชาการสื่อสารมวลชน และนักกฎหมายประชาธิปไตย ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลประกอบกับกระแสสากลทำให้แนวโน้มแสดงชัดเจนว่าคุณภาพของผู้บริโภคจะเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดไม่ว่าในแง่บทบาทเสรีภาพ ความรับผิดชอบของสื่อมวลชน และการบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคหรือการเข้าถึงข่าวสารราชการได้อย่างมากขึ้น

4. สื่อสารมวลชนของรัฐยังคงทำงานเพื่อสนองนโยบายของรัฐบาล ซึ่งมีผลทำให้ประชาชนไม่ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ทำให้อำนาจบางอำนาจบีบคั้น และนักสื่อสารมวลชนให้ความเห็นเสมอมา ว่าสื่อมวลชนในประเทศไทยจะไม่มีเสรีภาพอย่างแท้จริง โดยทั่วไป การพัฒนาทางการเมืองหรือกระตุ้นให้มีจิตใฝ่พัฒนาธรรมย่อมมุ่งยากไปด้วยในตัว เพราะขัดกับหลักการและปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะ

1. จากการศึกษาวิจัยทั้งหมด ผู้วิจัยพบว่าผู้ใช้อำนาจรัฐกับสื่อมวลชนได้ดำเนินการต่อสู้กับอำนาจรัฐมาตั้งแต่ พ.ศ.2475 รวม 65 ปี มีรัฐธรรมนูญที่ได้ศึกษา 15 ฉบับ มีแนวโน้มดีขึ้นด้านเสรีภาพของประชาชนและสื่อมวลชน และได้ศึกษากฎหมายเกี่ยวข้องอื่น ๆ ไปพร้อม ๆ กัน ขณะที่สภาร่างรัฐธรรมนูญได้ขยายเวลาที่จะทำประชามติเพื่อให้ได้รัฐธรรมนูญที่เหมาะสม ปัจจุบันได้จัดทำรัฐธรรมนูญกำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

2. เสรีภาพของสื่อมวลชนมีเงื่อนไขไม่แตกต่างกับเสรีภาพของบุคคลหรือกลุ่มเพราะเหตุสถาบันราชการยังไม่เปิดกว้างพอสำหรับสิ่งเหล่านี้ จนไม่สามารถแสวงหาความจริงเพราะถูกควบคุมด้านความคิด

3. สรุปรวมสื่อมวลชนต้องมีเสรีภาพเพราะเป็นสิ่งจำเป็น หากปราศจากเสรีภาพสื่อมวลชนไม่ว่าสื่อใดคงเป็นเพียงกระบอกเสียงของฝ่ายตรงข้ามจนไม่สามารถรักษาบทบาทเพื่อสังคมหรือเพื่อมวลชนได้ต่อไป

4. แม้ว่าการเข้าถึงข่าวสารทางราชการ และสภาพการใช้เสรีภาพของสื่อมวลชนที่ผ่านมาในสังคมไทยยังมีอุปสรรคและปัญหาที่ไม่สามารถกระทำได้ ตามเหตุผลในพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารราชการ พ.ศ.2540 หรือตามรัฐธรรมนูญปัจจุบันเพราะการแทรกแซง โดย “คน” ทั้งคนของรัฐและคนของสื่อมวลชน

คนที่จะต้องปฏิรูปตนเองและหันหน้าเข้าหากัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของการแสวงหาข่าวสารให้มากที่สุด โดยเฉพาะการขาดจรรยาบรรณทั้งราชการและสื่อมวลชนคั้งนั้น ไม่จำเป็นต้องออกกฎหมายมากมาย เพียงแต่สื่อมวลชนต้องปฏิรูปตนเอง เพื่อเป็น “ผู้นำทิศทางของมวลชน”

ข้อจำกัดในการวิจัย

1. เนื่องจากพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารทางราชการ พ.ศ.2540 ขณะทำการวิจัย ผู้วิจัยไม่สามารถหาข้อมูลถึงผลกระทบหรือสามารถบังคับใช้ได้ตามกฎหมายดังกล่าว ประกอบในห้วงระยะเวลาวิจัยที่จำกัด ความเห็นของนักวิชาการ และสื่อสารมวลชนจึงจำกัด

2. การสัมภาษณ์ข้าราชการหรือนักสื่อสารมวลชนของรัฐย่อมมีข้อระแวงระวังผลกระทบต่ออาชีพและความก้าวหน้าของตนเอง ไม่ต้องการให้สัมภาษณ์เพราะอาจถูกดำเนินการ ทางวินัยได้ เช่น ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการให้ข่าวสารทางราชการ พ.ศ.2520 และฉบับปัจจุบัน พ.ศ.2533 ที่ให้สัมภาษณ์ได้เฉพาะหัวหน้าส่วนราชการ ประกอบกับข้อมูลทางราชการหากไม่ได้รับอนุญาตให้เผยแพร่ ข้าราชการหน่วยดังกล่าวนำมาเผยแพร่จะถือว่าผิดวินัย จึงเป็นสาเหตุให้เกิดความหวาดระแวง ยังมีประเด็นวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล อาจถูกให้ออกจากราชการไว้ก่อนจึงทำให้ความเห็นในภาครัฐมีข้อจำกัด

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ควรศึกษาเพิ่มเติมในความเปลี่ยนแปลงด้านเสรีภาพของสื่อมวลชนให้ชัดเจน เพราะเป็นแม่บทของกฎหมายในการร่างรัฐธรรมนูญ ส่วนสิทธิเสรีภาพและการให้สิทธิรับรู้ของประชาชน โดยเฉพาะประเด็นปฏิรูปทางการเมืองที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองด้านกฎหมายควบคุมครองในสิทธิเสรีภาพพื้นฐานให้กว้างขวางและเป็นจริงกว่าเดิม เพราะปัจจุบันไม่ครบถ้วนสมบูรณ์

2. ศึกษาปรับปรุงกลไกของรัฐด้านการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารราชการ ซึ่งจะเป็นการวัดค่าของการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารราชการมากขึ้นเพียงใด

3. ศึกษาปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับสื่อมวลชน ว่า ให้สื่อควบคุมกันเองได้มากขึ้นเพียงใดโดยเน้นควรจะมีการศึกษาเพื่อสถาปนาเป็นสถาบันวิชาชีพ และกำหนดมาตรฐาน คุณสมบัติของผู้ที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนโดยตรง และข้อจำกัดหรือหนี้ยว้งในการเข้าถึงข่าวสารราชการในอนาคตจะเพิ่มมากขึ้นหรือลดลง